

Hukukçu ve Yazar Ruşen Arslan ile Röportaj **Kürt Gençliğinde ‘Milliyetçi ve Sosyalist’ Ayrışması 49’lar Davası İle Başladı**

Söyleşi: **Adnan Çelik**

Adnan Çelik: Öncelikle Kürd Araştırmaları Dergisi için hazırladığımız bu özel sayının dosya konusu ile ilgili bir soruyla başlamak istiyoruz: “Gençlik” ve daha da önemlisi “Kürt gençliği” sizin için ne ifade ediyor? “Kürt gençliği” ifadesini özellikle 1950’lerden itibaren nasıl ele alabiliriz? Kürtlerin siyasal tarihi ve kuşak ekseninde baktığımızda Kürt gençliği neye tekabül ediyor?

Ruşen Arslan: Kürt gençliğinin benim için ifade ettiği şey dönemlere göre değişmektedir. Benden 1950 sonrası Kürt gençliğini sormaktasınız. Sorunuzu Kürt olma ve Kürtlerin haklarına sahip çıkan Kürt gençliği olarak algılıyorum. Bu nedenle Türk gibi düşünen ve yaşayan Kürt gençliğini konunun dışında tutuyorum.

1950’li yıllardaki Kürt gençliği, iki kurumda görülürdü. Üniversite ve yüksekokullarda okuyan öğrenciler ve yurtsever Seydaların (din eğitimi veren hocalar) bulunduğu medreselerdeki feqîler (medrese öğrencileri). Tabi üniversite ve medreselerdeki Kürt öğrencilerin tümü ele alındığında düşünüldüğünde, aralarındaki Kürt yurtseveri feqî ve üniversite öğrencilerin sayısı çok azdı.

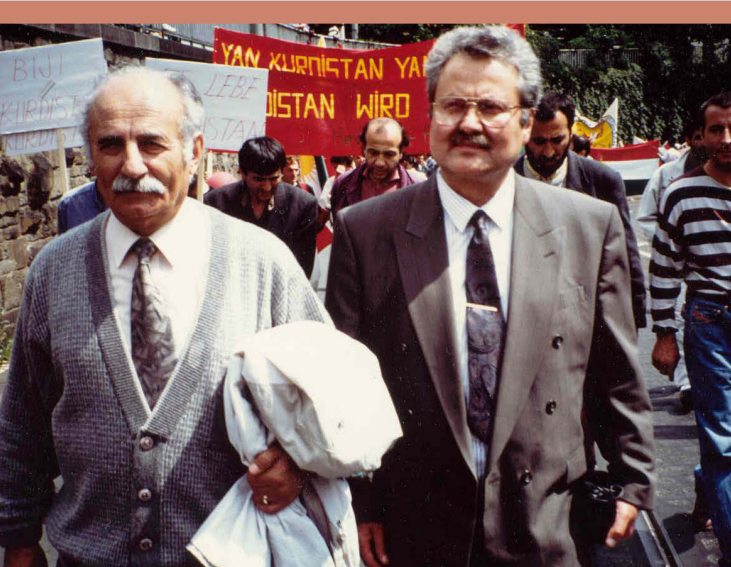
Ruşen Arslan 1944'te Muş'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Muş'ta yaptı. 1961'de Muş Lisesinden mezun olduktan sonra Ankara Hukuk Fakültesine girdi. Üniversite öğrenciliği yıllarında siyasetle ilgilenmeye başladı ve Türkiye İşçi Partisi'ne üye oldu. Ankara Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü'nün ilk dönem başkanlığını yaptı. 1967'de Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu ve avukatlık stajına başladı. Muş'ta avukatlık yaparken, Türkiye İşçi Partisi Muş İl Başkanlığı görevini yükledi. Parti kapatılmaya kadar görevini sürdürdü. 12 Mart 1971 askerî müdahalesinde iki aya yakın gözaltında kaldı. DDKO Davası'ndan yargılanarak beraat etti. 12 Mart yargılamaları sırasında, müvekkillerini savunurken *Kürtçülük Propagandası* yaptığı iddiasıyla tutuklandı ve 92 gün cezaevinde kaldı.

1975'te Komal Yayınevi'nin kuruluşuna katıldı. 1976'da yayın hayatına başlayan *Rızgari* dergisinin sahipliğini üstlendi, Yazı İşleri Kurulunda görev aldı. 3 Ekim 1979'da tutuklandı. 12 Eylül döneminde *Rızgari Davası*'ndan yargılanarak 10 yıl ağır hapis ve üç yıl Kırşehir'de genel gözetim altında bulundurma cezasına çarptırıldı. Cezasını bitirip tahliye olduktan sonra, Bitlis Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 3 yıl ağır hapis cezasıyla cezalandırılması üzerine Avrupa'ya gitti. Avrupa'dayken *Partiya Rizgarîya Kurdistan*'ın (Rizgarî) kuruluşuna kurucu olarak katıldı. *Rızgarî*'den ayrıldıktan sonra 1992'de Hevgirtin-PDK'nin kuruluşuna katıldı. İki yıl Yürütme Kurulunda görev aldıktan sonra 1994 yılında istifa ederek siyasal örgütlerdeki çalışmasına son verdi. O günden sonra, legal veya illegal hiçbir siyasal yapıda görev almadı.

2004'te 19 buçuk yıl kaldığı Almanya'dan Türkiye'ye döndü. Türkiye Barolar Birliği ve Adalet Bakanlığı yeniden avukatlığa başlamasını engelledi. Mahkeme kararıyla avukatlığa döndü. İsmail Beşikçi Vakfı'nın kuruluş çalışmalarına katıldı, Kurucu Yönetim Kurulu ve sonraki yönetim kurullarında başkan yardımcısı oldu. 2018-2019 yıllarında Beşikçi Vakfı'nın Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptı. Hâlen Vakfın Mütvevelli Heyeti üyeliğini yürütmektedir.

Ruşen Arslan, *İdam*, *Gölgeler*, *Ebe Kocası* adlı hikâye, *Niyazi Usta* adlı biyografi, *Cim Karnında Nokta* adlı anı kitabını, Şeyh Said Ayaklanmasında *Varto Aşiretleri ve Mehmet*

Şerif Fırat Olayı, Devletin İç Düşmanı Kürtler-Jandarma Genel Komutanlığının Kürt Raporu ve Ömrü Kısa Etkisi Büyük Kürt Örgütlenmesi-Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) adlı araştırma kitaplarını yazdı. Ayrıca çeşitli ortak kitaplarda da yazıları yayımlandı.

1960'lı yıllar, benim DDKO kitabımdaki belirlememle “fetret yılları”ndan çıktığı bir tarihe tekabül ediyor. Bu yıllarda Kürtlük bilincindeki gençlerin sayısı arttığı gibi, ideolojik formasyon da kazandıkları yıllardır. 1960'lar, aynı zamanda Kürtlüğe dair bilinçli siyasallaşmanın, üniversite ve medrese tekelinden de kurtulduğu bir dönemdir. Her ne kadar sayıca az da olsa, artık çeşitli sınıf, tabaka ve mesleklere sahip gençleri de Kürtler ve Kürtlükle ilgili çalışmalar içinde görürüz. Ağırılık yine üniversite gençliği içinde olduğundan; Kürt halkı bu gençliği, ister üniversiteli olsun ister olmasın “telebeler” (öğrenciler) diye adlandırıyordu.

1970'li yıllarda ise Kürtlerdeki bilinçlenme ve millet olma sürecindeki hızı bağlı olarak; yüksek öğrenim ve din eğitimi gören gençliğin halkla buluştuğunu görüyoruz. 1970'li yıllar, eski Kürt gençliğini temsil edenlerin halkla buluştuğu yıllardır. Bunda legal, illegal Kürt örgütlenmeleri ile Kürt basın ve yayınlarının etkisi büyüktür. 1970'li yılların sonlarına doğru Kürt gençliği, artık “telebeler” diye adlandırılmaktan kurtulmuştur.

Günümüzde ise “Z kuşağı” denen bir gençlik Kürtlerde de yetişmektedir. Z Kuşağından Kürt gençliği, 20. Yüzyılın son yarısındaki gençlik gibi düşünmüyor ve davranmıyor. 20. Yüzyıldan kalma program ve siyasal jargonlar, 21. Yüzyıl Kürt gençliğinin ilgi alanı dışındadır. Bunu tüm toplumlar da yaşıyor. Bu bilinçle Kürtler de siyasal projelerini 21. Yüzyıla çevirmelidir. Z Kuşağı Kürt gençliğinin siyasetten uzaklaştıklarına dair hakim bir görüş vardır. Ben bu inançta değilim. Gençler siyasetten değil; 20. Yüzyıldan kalma Kürt siyasetinden uzaklaşıyor, siyaset yapma yöntemi, ilgi alanları ve talepleri değişiyor.

Adnan Çelik: *DDKO'ların kurulduğu 1969 öncesi dönemde Kürt gençliğinin Kürt siyasal ve sosyal yaşamındaki konumu ve rolünden kısaca bahsedebilir misiniz? 1969 öncesi dönemde bir Kürt gençlik hareketinden bahsedebilir miyiz?*

Ruşen Arslan: Fetret döneminde (1940'ların başından 1960'lara kadar) bir Kürt gençlik hareketinden söz etmek zordur. Ne var ki bu Kürtler için hiçbir şey yapılmadığı anlamına gelmiyor. 1943'te kurulan Dicle Talebe Yurdu ve Musa Anter ve arkadaşlarının çıkardığı *Dicle Kaynağı* buna birer örnektir. Özellikle Dicle Talebe Yurdu, ayrı bir araştırma konusudur. Yurdun kurucuları ve kuruluşunun ilk yıllarında öğrenci olarak kalanlardan, Kürt ve hatta Türk siyasal tarihinde etkin olanlar vardır. 33 Kurşun ve Karaköprü katliamlarını ortaya çıkaranlardan ve TBMM'de dile getirenlerden biri, Umumi Müfettişlik Kanunu'nun kaldırılmasını sağlayan kanun teklifini yapan Demokrat Parti (DP) Diyarbakır Milletvekili Mustafa Remzi Bucak, Sağlık Bakanı ve sonradan Yeni Türkiye Partisi (YTP) Genel Başkanı olan Yusuf Azizoğlu, Dicle Talebe Yurdu'nun kurucularıdır. Yurt öğrencileri olan Faik Bucak, Musa Anter, Ali Karahan ve Tarık Ziya Ekinci özellikle 1960'lı yıllarda etkinliği olan birer Kürt siyasi figürleriydi. Dicle

Talebe Yurdu'nu kuranlar ve kurulduktan sonra kalanlar da birer Kürt genciydi. Dicle Talebe Yurdu'nda kalanların kurdukları halk oyunları grubu ve yaptıkları geceler, varlığı inkâr edilmiş bir halkın, varlığını ortaya çıkarma girişimleridir. Benim DDKO ile ilgili yazdığım *Ömrü Kısa Etkisi Büyük Kürt Örgütlenmesi-DDKO*, Tarık Ziya Ekinci'nin *Lice'den Paris'e Anularım* ve Serhat Bucak'ın *Kürt Hâkim* kitaplarında Dicle Yurdu ile ilgili geniş bilgi ve anekdotlar yer almaktadır. Yine de yukarıda belirlediğim gibi, araştırmaya değer ve derinlemesine araştırılması gereken bir konudur.

Siyaset kamuya açık hale geldiğinde etkisini gösterir. Bu nedenle baskıların en yoğunun yaşandığı döneme ait çalışmaları; Kürt olarak varlığını koruma düşüncesiyle yapılan çalışmalar olarak değerlendiriyorum. Fetret Dönemi'nin bitimiyle Kürt gençliğinin kamusal alana çıktığını görüyoruz. 49'lar Davası'nda delil olarak kullanılan üç önemli telgraf ve mektup vardır. Bunlardan biri, Muhsin Şavata'nın 1958 Ekim ayında dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a ve Başbakan Adnan Menderes'e Kürtçe radyo yayını yapılmasını isteyen mektup şeklinde dilekçesidir. İkinci mektup, CHP Niğde Senatörü Asım Eren'in, Kerkük olaylarında öldürülen Türkmenlere karşılık Türkiye'deki Kürtlere mukabele-i bilmisil (aynı şekilde karşılık verme) soru önergesine karşılık; çoğu üniversite öğrencisi 102 Kürt gencinin gönderdiği protesto telgrafıdır. Sonuncusu ise Diyarbakır'da yayınlanan *İleri Yurt Gazetesi*'nde, Musa Anter'in *Qimil* adlı şiirinin yayınlanmasından dolayı Musa Anter ve Yazı İşleri Müdürü Canip Yıldırım hakkında açılan dava nedeniyle davanın müdafii Avukat Edip Altınakar'a 400 kadar Kürt gencinin gönderdiği telgraftı. Bu telgraf ve mektuplar, Kürt gençliğinin kamuda görünen birer siyasi eylemiydi.

1960'lı yıllarda Kürt gençlerinden ideolojik tercihlerine göre Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) ve Türkiye İşçi Partisi'nde (TİP) örgütlenenler vardı. TİP'te örgütlenen sosyalist gençlerin çoğu, parti içinde Kürt kimliğini koruyan "Doğulular Grubu" içindeydi. Gerek sosyalist ve gerekse milliyetçi damar, 1967 yılında düzenlenen "Doğu Mitingleri"nde birlikte hareket ettiler. Mitinglerde görev aldılar. Burada Kürt gençliğinin hazırladıkları "Doğu Geceleri"nin, Kürtlerin siyasal bilinçlenmesine katkısına değinip geçelim. Dava dosyalarındaki belgelere göre, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) da hazırladığı raporlarda aynı kanıyı paylaşıyor.

Adnan Çelik: Geçen sene, kurucu üyesi olduğunuz İsmail Beşikci Vakfı Yayınları'ndan çıkan Ömrü Kısa Etkisi Büyük Kürt Örgütlenmesi: Devrimci Doğu Kültür Ocakları – DDKO kitabınız sadece Kürtlerin 1960'lar sonu ve 70'ler başında Türkiye'deki siyasal örgütlenme deneyimlerini çok ayrıntılı bir şekilde ele alarak Kürt siyasal tarihine ciddi bir katkı sunmakla kalmıyor aynı zamanda

dosyamızın konusu olan Kürt gençliğine DDKO deneyimi ekseninde odaklanarak kuşak meselesini de ele alıyor. Bu anlamda DDKO'yu kuran Kürt gençliği kimlerdi, bu kuşağın karakteristik özellikleri nelerdi?

Ruşen Arslan: Kitabın konusu olan dönemdeki Kürt siyasal hareketi için iki damardan; sosyalist ve milliyetçi damardan söz edilir. Aynı şey Kürt gençliği için de söz konusudur. Ben her ikisinin de “yurtseverlik” içinde düşünülmesinin doğru olacağı inancındayım. Kürt gençliğinin hak isteklerinin yöneldiği Türkiye Cumhuriyeti Devleti de ikisi arasında ayırım yapmıyordu – ki halen öyledir –. Bu tespitten sonra DDKO'yu kuranların kimliği ile ilgili sorunuzun cevabına geçelim.

DDKO'yu kuran Kürt gençliği içinde sosyalist, milliyetçi ve sosyal demokrat düşüncede olanlar vardır. Ancak kuruluş düşüncesini oluşturma, kuruluş ve kuruluş sonrası çalışmalarda sosyalist görüşte olanların etkinliği hemen göze çarpıyor. TKDP'ye sempati duyanlar vardı ancak İstanbul ve Ankara DDKO'larının kurucularından TKDP ile örgütsel bağı olana rastlamadım. Kuruculardan bazıları TİP ve Koma Azadiya Kurdistan (KAK) ile bağlantılıydı. TİP içinde olanların birçoğu aynı zamanda sonradan DEV-GENÇ'e dönüşen Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) üyeleriydi. Bunların dışında hiçbir siyasi örgütle üyelik bağlantısı olmayan sosyalist veya milliyetçi düşüncede olan kurucular da vardır.

Bana göre burada pek de bilinmeyen bir illegal Kürt örgütlenmesi olan KAK'ın üzerinde durmak gerekir. KAK, sosyalist ve milliyetçi ideolojiyi benimseyen gençlerin birlikte kurdukları ve Kürdistan'ın bağımsızlığını hedefleyen bir illegal örgütlenmeydi. KAK'ı kuranlardan Hikmet Buluttekin (Çeko) TİP üyesiydi. Yine KAK'ın kurucularından Mehmet Ali Dinler de sonradan TKDP'de Genel Sekreter oldu.

Kürtler arasında yanlış tartışılan konulardan biri de Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi'nin ve özellikle de Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın (Dr. Şivan), DDKO'nun kuruluşuna büyük etkisi olduğudur. DDKO kuruluş düşüncesinin tartışıldığı siyasi Kürtlerden biri de Dr. Sait Kırmızıtoprak'tır fakat kendisi DDKO'nun kuruluşunda etkin siyasi bir figür değildir. Dr. Şivan'ın Kürt siyasetinde etkinliği, Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi'nin (T-KDP) kuruluşundan sonradır. DDKO'nun kuruluşu 1969, T-KDP'nin kuruluşu ise 1970'tir. Ayrıca T-KDP kurulduktan sonra, İstanbul DDKO'dan epeyce üye devşirmeyi başardığını belirtelim.

Yukarıda anlatılanlar ilk kurulan Ankara ve İstanbul DDKO'ları için geçerlidir. 1970 yılında kurulan Ergani, Diyarbakır, Silvan Kozluk ve Batman DDKO'ları, çoğunlukla halktan ve çeşitli mesleklerden değişik siyasal örgütten yahut bağımsız olan insanlar tarafından kurulmuştur. Saydığım DDKO'ların

hepsinde TİP üyesi kurucular vardır. Diyarbakır DDKO'nun kurucu listesi ilginçtir. Bunlardan Tarık Ziya Ekinci, Naci Kutlay, Yusuf Ekinci, Mehdi Zana ve Nazım Sönmez TİP'liydi. Abdurrahman Uçaman ile Halit Ayçiçek TKDP'liydi. Vedat Hayrullağlı sonradan Türkiye Komünist Partisi'nden (TKP) yargılandı. Kuruculardan İlhan Arslan ile Vedat Hayrullaoğlu, Diyarbakır DEV-GENÇ üyeleriydi. Diyarbakır DDKO kurucularından Ömer Çetin (Kurdo) ile Silvan DDKO kurucularından Abdulkerim Ceyhan (Zendo), T-KDP Yürütme kurulu üyesiydiler. Silvan DDKO kurucu üyeleri Abdulkerim Ceyhan, Muhterem Biçimli ve Mahmut Okutucu hem TİP'in ve hem de T-KDP'nin üyeleriydi.

Adnan Çelik: Kitabınızda DDKO'lara zemin oluşturan çalışmalardan bahsederken özellikle mahalli dernekler ve onların federasyonlaşma girişimleri üzerinde duruyorsunuz. DDKO'nun ana damarını üniversiteli Kürt gençliğinin oluşturduğunu göz önünde bulundurduğumuzda; mahalli derneklerdeki farklı kuşak ve sınıflardan Kürtlerle bu üniversiteli Kürt gençleri arasındaki ilişki ve etkileşimi nasıl çerçeveselendirebiliriz? Mektepli gençliğin bu mahalli derneklere dahil nasıl oldu? Ne gibi roller üstlendiler? Onları DDKO'yu kurmaya iten faktörler içinde bu mahalli derneklerdeki örgütlenme deneyiminin rolü neydi?

RUŞEN ARSLAN:

“Kürt gençliği arasındaki milliyetçi ve sosyalist düşünce ayrışmasının nüvelerini ilk kez 49'lar Davası'ndan tutuklu olanlar arasında görürüz.”

Ruşen Arslan: DDKO kitabımın “Sunuş” başlıklı bölümünde, “Kitapta derinlemesine araştırmaya muhtaç ve her biri bir kitap olacak birçok konu vardır” diye yazmıştım. Bu konuların başında yer alanlardan biri de sorduğunuz mahalli derneklerdir. İstanbul ve Ankara gibi metropollerde kurulu mahalli derneklerin, Kürtlük bilincinin yük-

selmesinde çok önemli rolleri vardır. Bunun için araştırmalara ve tezlere konu olması gerektiğine inanıyorum.

Mahalli dernekler, “kültür”, “yüksek tahsil” ve “dayanışma” adları altında kurulan derneklerdi. Genelde derneğin kurulu olduğu ilde yaşayan ve adına kurulan il ve ilçeden olanlar derneğin doğal üyesi sayılırdı. 1960'lı yıllardan itibaren bu dernekler önem kazanmaya başladı. Mahalli derneklerin önem kazanmasındaki en önemli etken, Kürt gençliğinin ideolojik formasyon kazanmaya başlamasıdır. KDP'nin siyasal olarak temsil ettiği milliyetçi çizginin Ankara ve İstanbul'daki Kürt gençliği içinde çalışması hemen hemen yoktu. Bu nedenle sosyalist Kürt gençleri hem Kürt halkı ve hem de Türkiye sosyalist hareketi içinde çok etkindi.

Yurtsever Kürt gençliği, mahalli dernekleri ele geçirilmesi gereken birer mevzu olarak görüyordu. 1961-1962 yılları arasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olan Yusuf Azizoglu Kürtlerin mahalli derneklerine yardım ediyordu. Bakanlığın yardımı da mahalli derneklerdeki çalışmayı çekici hale getirmişti.

Mahalli derneklerin çoğu politikadan uzaktı. Ne var ki sosyalist Kürt gençliğinin bu derneklerin yönetiminde yer almak için çabaları ve bunun sonucunda yönetimin Kürt yurtseverlerinin eline geçmesi, mahalli dernekleri politikleştirdi. Ayrıca bu süreçte mahalli dernekleri olmayan bazı il ve ilçeler için derneklerin kurulduğunu da görüyoruz. Mahalli derneklerin tümü Kürt yurtseverlerinin yönetiminde değildi elbette. Örnek olarak Erzurum mahalli derneğini verebiliriz. DDKO kurulup kapanıncaya kadar da öyle kaldı. Siverek Derneği ise başından beri Kürt yurtseverleri tarafından yönetilirdi.

Mahalli derneklerin çalışmaları arasında koordinasyon sağlanması için federasyonlaşma ihtiyacı vardı. Ne var ki Türk hukuk mevzuatı, bölge esasına göre parti kurmayı yasakladığı gibi dernek kurulmasını da yasaklıyordu. Bunun için federasyonlaşma çalışmaları başarıya ulaşamadı. DDKO, hem bu ihtiyaçtan ve hem de diğer başat bir neden olan Türk solundan ayrışma sonucu kuruldu. Tabii hepsinden önemlisi, o dönemde Kürtlerin siyasal mücadelesinin bağımsız örgütlenme ihtiyacıydı.

Adnan Çelik: Kitabımızda Türkiye'deki Kürt hareketi içinde iki temel ve karşıt damardan bahsediyorsunuz: sosyalist Kürtler ve milliyetçi Kürtler. Kürt gençliği ekseninde baktığımızda 1950'lerden itibaren bu iki damarın Kürt gençliği tarafından yorumlanması nasıl oldu? Ne gibi iç ve dış dinamikler Kürt gençliğinin bu iki damarla ilişkilenmesini belirledi?

Ruşen Arslan: Kürt toplumu dünyadan soyutlanmış bir toplum değildi. Dünyadaki siyasal değişimler ister istemez Kürtlerde de yankı buluyordu. 1958'de Mele Mistefa Barzanî'nin Kürdistan'a dönüşü, Eylül Direnişi'nin 1961'de başlaması ve dünyadaki sömürge ülkelerdeki kurtuluş hareketleri, Kürtlerin hem uyanışını ve hem de ideolojik formasyon kazanmasını sağlayan önemli faktörlerdi. Dünyadaki ulusal hareketlere o dönem genellikle sosyalistlerin öncülük etmesi, Kürtler arasında da sosyalizme sempati duyulmasına neden oluyordu. Birer örnek olarak Vietnam, Angola ve Mozambik'i verebiliriz. Fransa'da başlayıp tüm dünyada etkili olan 1968 gençlik hareketinin etkilerini de göz önünde tutmak gerekir.

Kürt gençliği arasındaki milliyetçi ve sosyalist düşünce ayrışmasının nüvelerini ilk kez 49'lar Davası'ndan tutuklu olanlar arasında görürüz. İdeolojik ayrışmanın belirginleşmesi, bazı Kürt aydınlarının 1963'ten itibaren TİP'e üye olma-

ları ve TKDP'nin kurulmasıyla daha da belirgin hale geldi. TKDP'nin üniversite gençliği arasında çalışması yoktu. TİP'in Kürtlerin duygularını okşayan konuşmaları, TİP içinde 1966 yılında Malatya'daki Genel Kongre'de kendiliğinden oluşan "Doğulular Grubu", çalışmaları ve yayınlarıyla halk içinde daha etkin konum kazanmalarını sağlamıştı. Ankara, İstanbul ve Erzurum gibi üniversite şehirlerinde, sosyalist Kürt gençlerinin etkin bir mücadelesi vardı. Kürt gençlerinin bu illerdeki çalışmaları, özellikle Erzurum'daki çalışmaları da derinlemesine araştırmayı bekleyen konulardan biridir. Umarım ki bu nesil dünyadan göçmeden genç akademisyen ve araştırmacılar bu konuya el atarlar.

Adnan Çelik: DDKO'ların kuruluşu Kürt tarih yazımında özellikle Kürt sosyalist gençliğinin Türk solundan ayrışarak kendi özerk örgütlenmesini oluşturduğu bir milat olarak değerlendiriliyor ve siz de kitapta bu argümanı hem bugüne kadar gizlenmiş devlet arşivleri hem de dönem aktörleri ile yaptığınız derinlemesine görüşmeler sayesinde somut olarak ortaya koyuyorsunuz. Kürt gençliğini DDKO gibi bir oluşuma götüren temel sebepler nelerdi?

Ruşen Arslan: Bu sorunun cevabını yukarıda verdiğim inancındayım. Tekrar edersek; birincisi ve en önemli neden o günkü siyasi konjonktürün, Kürtlerin bağımsız örgütlenmesine ihtiyaç göstermesidir. Kürt sosyalist gençliğinin Türk solundan ayrılması ve mahalli derneklerde somutlaşan yurtsever çalışmayı koordine etme de DDKO'nun kuruluş nedenlerinden biridir. Kürtlerin milli haklarının elde etmek için verdikleri demokratik mücadele, sosyalist ve milliyetçi damarın birlikte hareket etmesini gerektiriyordu. DDKO'nun kuruluş şekli ve amacı, iki damarın da aynı yapı içinde birlikte çalışmasına olanak yaratıyordu. Milli haklar için sosyalistlerle milliyetçilerin birlikte çalışması, o günün şartlarında bir zorunluluktu.

Adnan Çelik: Kitapta Kürdistan'ın farklı kentlerinden Türkiye'nin batısında okumaya gelen Kürt gençlerinin sosyalleşme süreçleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde duruyor, özellikle de DDKO öncesinde Kürt gençliğinin içinde yer aldığı farklı örgütlenme zeminlerinden bahsediyorsunuz. Bu zeminlerin ağırlıklı kısmı Türk solu çevresinden örgütlenmeler olsa da sağ, İslamcı, muhafazakâr bazı örgütlenmelerde de Kürt gençleri olduğunu görüyoruz. Kitapta okuduğumuz önemli ayrıntılardan birisi de DDKO'ların kuruluşunun hemen sonrasında hala Türkiye devrimci hareketleri (THKP-C, THKO, DEV-GENÇ) içerisinde faal olan bazı Kürt gençlerinin üyeliklerinin iptal edilerek ihraç edilmeleri. Bunun nedeni olarak da bu örgütlerin silahlı mücadeleye yöneldiği bir dönemde Kürt gençliğini bu "romantik" ve "maceracı" girişimlerden uzak tutmak olarak be-

lirtiyorsunuz. Fakat biliyoruz ki birkaç yıl sonra Kürt gençliğinin de büyük bir kesimi aynı yönelime girecekti. Bugünden bakıldığında DDKO'nun o dönemde aktif olarak silahlı mücadeleye girişen Türk solu örgütleri içerisindeki Kürt gençlerini ihraç edilmelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ruşen Arslan: Romantik Türk gençliğinin silahlı mücadelesi içinde olmak ile 1970'li yıllardaki gençliğin etkin olduğu Kürt örgütlenmelerden silahlı mücadele yöntemlerini benimseyenleri aynı kefeye koyarak değerlendirirsek, kanımca yanlış sonuçlara varırız. 1970'li ve 80'li yıllarda halen Kürt halkının varlığı ve dili resmiyette kabul görmemekteydi. Kürtler için birincil sorun, varlıklarının kabul edilmesiydi. Silahlı mücadele başlatan Türk gençlik örgütlerinin ise birincil sorunu; 'tam bağımsız ve demokratik bir Türkiye'ydi. Kürt ve Türk gençliğinin programatik hedefleri arasında büyük fark vardı. DDKO yöneticilerinin, Kürt gençlerinin hedefleri ayrı, Türk gençliğinin romantik ve maceracı devrimciliğinin peşine takılmamaları için duyarlı davranmaları, günün koşullarında çok takdir edilmesi gereken bir konudur.

RUŞEN ARSLAN:

“Kürt sosyalist gençliğinin Türk solundan ayrılması ve mahalli derneklerde somutlaşan yurtsever çalışmayı koordine etme DDKO'nun kuruluş nedenlerinden biridir.”

1970'li yıllarda kurulan siyasal Kürt örgütlenmelerinin, Kürdistan'ın sömürge olduğu tezi üzerinde fikir birliği içinde oldukları görülür. O günkü Kürt gençliği, ülkelerinin sömürge olmaktan kurtuluşunun yolunun kurtuluş savaşından geçtiği inancındaydılar. Devletin, “Kürt halkının varlığı bir gerçektir” diyeni cezalandırdığı bir düzende, illegal olarak kurulan siyasi Kürt örgütlenmelerinin çoğu, o dönem için silahlı mücadeleden başka yol bulamıyorlardı. Bana göre Cumhuriyet tarihi boyunca devletin, Kürtlük bilincinin yükseldiği dönemlerde, bu bilinci ve hak isteme mücadelesini silahlı kanala iterek ezme konusunda büyük “başarısı” var. Tedip ve Tenkil, devletin temel Kürt siyasetidir ve bu siyaset de durup dururken, bir silahlı mücadele olmaksızın uygulanamazdı. Sebep ve gerekçe yaratmak gerekiyordu. 1924 Beytüşşebab, 1925 Kürt Milli Başkaldırı Hareketi yine Ağrı, Sasun ve Dersim, devletin provokasyon veya zorlaması sonucu ortaya çıkmış silahlı direnişlerdir. Hepsinde de tedip ve tenkil uygulanmıştır. Kürt halkı, PKK'nin silahlı mücadelesinde de aynı uygulamayla karşılaşmış, üç binden fazla köy ve mezra boşaltılmıştır. Bugün Türkiye'deki cezaevlerinde bulunan siyasilerin üçte ikisinin Kürt olduğunu söylersek, sanırım abartmamış oluruz.

Devlete göre 10 yılda bir Kürtlerin kafasına vurarak, Kürtlerin milli hak isteklerini yirmi-otuz yıl geriye atmak gerekir. Bugün de yapılan budur. Devlet,

düşünen, yazan ve siyaset yapan her Kürdü, silahlı mücadele içindeki PKK ile özdeş tutmaktadır. Böylece onları Cumhuriyet tarihi boyunca cezalandırma olanağı bulmakta, tedip tenkil amacını gerçekleştirmektedir. Bu düşüncüyü, siyasi davalara çok girmiş bir avukatın gözlemi olarak sunuyorum. Savunmasını yüklediğim bir Kürt genci, sırt çantasında Osman Sebrî'nin bir şiirini ve fotoğrafını taşıdığı için terör örgütü propagandasını yapmaktan yargılanmıştı. 1930 yılında yayın hayatına başlayan "Riya Teze"nin, PKK'nin yayın organı olarak gösterildiği ceza davasında da avukatlık yaptım. Umarım bu iki örnek, devletin "post modern tedip ve tenkil siyasetini" anlatmaya yeter.

Adnan Çelik: Hamit Bozarlan'ın "suskunluk" veya "yılgınlık" yılları olarak tanımladığı, sizin ise kitapta Kürtlerin "fetret dönemi" adlandırdığınız 1939-1959 sonrasındaki uyanışın ilk kolektif işaretlerinden birisi olan ve bugün artık 49'lar Davası olarak bilinen süreçten 1969'da DDKO'ların resmi olarak kurulduğu ana kadarki 20 yıllık zamana yine kuşak ekseninde baktığımızda farklı kuşaklar arasında ne gibi süreklilikler ve kopuşlar var?

Ruşen Arslan: Sözüünü ettiğiniz 20 yıllık süreç içinde elbette toplumsal ve siyasal şartlardaki değişiklik, düşüncelerde de değişikliği gerektirir. Onun için ben daha somut bir noktadan; kadrolardan hareket ederek size cevap vermek istiyorum. Kanımca sorununuzun cevabı böylece daha iyi anlaşılır.

Yirmi yıllık bir süreç içindeki siyasal yapılara bakıldığında; 49'lardan Canip Yıldırım ve Naci Kutlay, TİP üyesi ve Doğulular Gurubu'nun önde gelenlerindendi. Naci Kutlay, Diyarbakır DDKO kurucularındandır. Naci Kutlay ve Canip Yıldırım ile birlikte yine 49'lardan Musa Anter, DDKO davasından yargılananlar arasındaydı. 1963'te "23'ler Davası"nda yargılanan *Dicle-Fırat* Gazetesi'nin sahibi Edip Karahan da DDKO davasından yargılandı. TİP'in Doğulular Grubu'ndan Tarık Ziya Ekinci, Mehdi Zana ve Nazım Sönmez, Diyarbakır DDKO kurucularıdır. Doğulular Grubu'ndan Abdülkerim Ceyhan, Muhterem Biçimli ve Mahmut Okutucu Silvan DDKO ve Mehmet Şirin Baltaş ise Kozluk DDKO kurucusudur. Buna DDKO'dan dolayı karardan sonra haklarında soruşturma açılanları da dâhil etmemiz gerek. Hamza Kaynak, Zülküf Şahin, Cevdet Postacıoğlu ve Ümit Fırat TİP üyesiydiler. Zülküf Şahin dışındakiler, aynı zamanda TİP Doğulular Grubu içindeydiler. TKDP Antalya Davası'ndan yargılanan Abdurrahman Uçaman ise Diyarbakır DDKO kurucusudur. TİP'in Doğulular Grubu'ndan olanlardan ben, Tahsin Ekinci, Zeki Kaya, Kemal Burkay, Mustafa Düşünekli ve İbrahim Babaoğlu DDKO Davası'ndan yargılandık. Görüldüğü gibi kuşaklar arasında bir devamlılık var. Bunu Cumhuriyet dönemindeki kurulan Kürt örgütlenmelerinde ve direnişlerinde de görmek mümkündür. Bu

örgütlenme ve direnişlerde en önde Kürdistan Teali Cemiyeti'nin üyelerini görebiliyoruz.

Adnan Çelik: *DDKO yayınlarında veya DDKO savunmalarında Kürdistan'ın statüsüne dair de çok güçlü olmasa da yer yer "sömürge" ya da "müstemele" belirlemeleri olduğunu görüyoruz. Kürt gençliğinin 1970'lerin ikinci yarısında içinde yer aldığı siyasal yapıların neredeyse tamamının "Kürdistan sömürgeci" tezinde ortaklaştığını düşündüğümüzde 1969-1974 arası dönemdeki hangi dinamikler sömürgeciliğe dair henüz tam olarak dilini bulamamış bu dağınık grameri sistematik bir sömürgecilik tezine ulaştırdı? Ne gibi ideolojik beslenme zeminleri ya da baskı ve ayrışma mekanizmaları Kürt gençliğini sömürgecilik tezine götürdü?*

Ruşen Arslan: Kürtler, Kürdistan'ın sömürge olduğunun bilinçli bir açıklamasını yapmadan, devletin Kürt raporları ve devleti yönetenlerin söylemleri, Kürdistan'a sömürge gözüyle bakıyordu. Dâhiliye Vekili Cemil Uybadin'in raporunda önerilen önlem bunu açıkça ortaya koyuyordu. Dâhiliye Vekili'ne göre; "Kürdistan umumi valilikle ve müstemele [sömürge] usulü idare edilmeliydi." Diğer yöneticilerin de söylem ve raporlarında benzer önerilerle karşılaşabiliyoruz. Malmîsanij'in deyişiyle "Gizli Kürdolojide" tüm bunlar açık seçik ortaya konuyordu.

Bu kabul ve bilinçten hareket eden devletin uygulamalarının muhatabı olan Kürt halkı, bilimsel olarak formüle edemediği sömürgeciliği, somut bir olgu olarak yaşıyordu. Varlığının inkârı, dilinin ve kılık kıyafetinin yasaklanması, çocuğuna istediği adı veremeyişi, jandarma ve komando baskınları, adını koyamadığı sömürge olgusunu Kürtlere zaten yaşatıyordu.

Sömürge söyleminin ilk kez 1968'de TKDP Antalya Davası'nda dile getirildiğini görüyoruz. Sait Elçi'nin ve Şakir Epözdemir'in savunmalarında "Kürdistan'ın sömürge olduğu" belirtilir. Sömürge vurgusu Elçi'de muğlak, Şakir Epözdemir'de ise daha belirgindir.

Sorunuzdaki 1969-1974 dönemi, Kürtler arasında ideolojik olarak sosyalizm düşüncesinin egemen olduğu bir dönemdir. 1969 yılında Kürt sosyalist gençliğinin öncülük ettiği DDKO'nun kuruluşuyla Cumhuriyet tarihinde ilk legal Kürt örgütlenmesi kurulmuş oluyordu. 1970'li yıllarda Kürtler siyasal olarak ayrı örgütlenmeyi tercih ettiler. Sosyalist dünya görüşünde, devrimde işçi sınıfının öncülüğü ve enternasyonalizm gibi temel ideolojik sorunlar, ayrı örgütlenmeyi ideolojik olarak temellendirmede Kürtleri zorluyordu. Aynı şey, İslâm ideolojisinin ümmet tezi için de geçerlidir. Ayrı örgütlenmenin ideolojik temelini ise Kürdistan'ın sömürge olduğu tezi oluşturuyordu. Bu nedenle 70'li yılların Kürt siyaseti bu teze dört elle sarıldı. 21 Mart 1976'da yayına başlayan *Rızgari*

dergisi, Kürdistan'ın sömürge olduğu tezini açık ve net bir biçimde kamu önünde savundu. Artık Kürdistan'ın sömürge olup olmadığı, buna bağlı olarak ayrı örgütlenme gerekip gerekmediği tezi, Kürt ve Türk sosyalistleri arasında başat tartışma konusu oldu. Süreç içinde devletin gizli raporları, başta Şark Islahat Planı ve diğer Kürt raporları ortaya çıkınca, tartışmanın bir gereği de kalmadı.

Adnan Çelik: Kitabınız gerçekten son derece emek yoğun bir çalışmayla hem bugüne kadar kimsenin erişemediği devlet arşivleri hem de dönemin tanığı ve aktörü kişilerle yaptığımız görüşmeler sayesinde DDKO'lara dair çok büyük bir boşluğu dolduruyor. Fakat kitabı okurken bazı yerlerde kısaca değinseniz de yeterinde açmadığımızı düşündüğümüz bir boyuta değinmek istiyoruz. Biliyorsunuz 1956'da Almanya'da ağırlığını Güney Kürdistan'dan gelen ama diğer parçalardan da Kürt gençlerinin içinde yer aldığı Avrupa Kürt Talebeleri Cemiyeti (KSSE) kuruluyor. Cemiyetin Doğu ve Batı Avrupa'da, hatta SSCB'de şubeleri var ve 1970'lerin ortasına kadar da son derece güçlü bir aktivizm yaratıyor. Yine 1960'ların başından itibaren cemiyette Türkiyeli Kürt öğrencilerin de etkin olduklarını biliyoruz. Nitekim 1963'teki "23'ler Davası'nın bir sebebi de o dönemde İstanbul ve Ankara'da üniversite eğitimi alan bazı Güneyli Kürt öğrencilerin cemiyetin bir şubesini gizlice İstanbul'da kurmaları ile ilgilidir. Devletin istihbarata dayalı abartılı ve düzmece bazı iddialarını dışarıda bırakırsak gerçekten Avrupa'daki Kürt gençlik hareketi ile Türkiye'deki Kürt gençlik hareketi arasında ne gibi bir iletişim ve etkileşim vardı? Avrupa'daki aktivizmin başta DDKO'ların kuruluşu ve eylem repertuarı olmak üzere Kürt gençleri üzerinde herhangi bir etkisi var mıydı?

Ruşen Arslan: DDKO'nun kuruluş öncesinde Avrupa'da ve Rusya'da şubeleri olan etkin bir Kürt öğrenci hareketinin varlığı bir gerçektir. Yine Türkiye'den giden Kürt öğrencilerinin de bu öğrenci hareketinde aktif olduğu da bir gerçektir. Ne var ki Türkiye'deki Kürt gençlik hareketi ile yurt dışındaki Kürt öğrenci hareketi arasında bir bağ ve etkin bir iletişim bulunmuyordu. Bunda Kürtlerle ilgili her şeyin yasak oluşu, ilişkinin dikkati ve zorluğu gerektirmesi, haberleşme imkânlarının ve gidip gelmelerin bugünkü kadar kolay olmayışı birer etkendi. Kanımca en büyük etken siyasidir. 1960'lı yılların ortasında, Mele Mistafa Barzanî ile IKDP Politbüro'sunun bir kısım üyeleri arasında politik çekişme vardı. Bu çekişme, bire bir yurtdışındaki Kürt öğrenci örgütünün de içinde yaşanıyor ve öğrenci hareketinin birinci meselesi haline gelmişti. İç çekişme ve taraftar kazanmak için mücadele, ülkedeki öğrenci gençlik ile ilişki kurmak ve yardımcı olmak için yurtdışı Kürt öğrenci hareketinde bir takat ve enerji bırakmıyordu. Bu açıdan DDKO'nun kuruluşunda, yurtdışındaki gençlik hareketinin düşünce ve eylem olarak bir etkinliğinin olduğunu sanmıyorum.